

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

ISSN 1796-4717

Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

YLÄASTEELTA LUKIOON

Nivelvaiheen ohjauksen tehostaminen Viitasaarella

Ulla Huikari

2007

**Jyväskylän yliopisto
Kasvatustieteiden tiedekunta
Opettajankoulutuslaitos**

TIIVISTELMÄ

Huikari, Ulla

Yläasteelta lukioon. Nivelvaiheen ohjauksen tehostaminen Viitasaarella

Jyväskylä: Jyväskylä yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Ohjauksen Koulutus ja Tutkimus, 2007, 21 s.

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä

Kehittämishankkeen tarkoituksena on tehostaa yläasteelta lukioon siirtyvien oppilaiden tiedonsiirtoa koulutuksen nivelvaiheessa Viitasaarella. Tavoitteena on luoda paikkakunnalle joustavat ja luotettavat yhteistyökäytänteet siten, että oppilas voi turvallisesti siirtyä toisen asteen koulutukseen oppilaan kotipaikkakunnan tarjoamia koulutusmahdollisuuksia hyväksi käyttäen. Hanke on samalla osa Opetushallituksen käynnistämää oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishanketta, joka toteutetaan vuosien 2003 – 2007 aikana. Toisena tavoitteena hankkeessa on tukea oppilaan sopeutumista lukioon järjestämällä sekä oppilaille että hänen huoltajilleen tätä tarkoitusta varten tähtääviä tilaisuuksia lähinnä lukion ryhmänohjaajien ja opinto-ohjaajien taholta.

Kehittämishanke toteutettiin oman työn ohessa sekä opintoihini liittyvien verkostoharjoittelusta saamani ideoiden pohjalta kehittämällä jo olemassa olevia ja hyviksi havaittuja käytänteitä oppilaitosten välillä. Tämän lisäksi otimme käyttöön myös joitakin uusia yhteistyön kautta tulleita toimia, joilla pyrittiin helpottamaan oppilaan siirtymistä lukioon sekä auttamaan häntä uuteen oppilaitokseen sopeutumisessa. Toteutetuista toimenpiteistä lähes kaikki osoittautuivat toimiviksi ja edelleen kehittämisen arvoisiksi. Kokemuksiemme mukaan esimerkiksi tiedonsiirtoneuvottelut lisäsivät toisistaan erillään toimivien yläasteen ja lukion yhteistyötä sekä tekivät siitä avoimempaa. Hankkeen aikana myös ammatillisen oppilaitoksen ja lukion välinen yhteistyö tiivistyi kummassakin oppilaitoksessa opiskelevien kaksoisopiskelijoiden ohjausta kehitettäessä. Hanke toi korostetusti esille sen seikan, että yhteistyö koulutuksen nivelvaiheissa edellyttää luottamuksellista ja joustavasti toimivaa yhteistyöverkostoa oppilaitosten ympärillä. Lisäksi yhteistyö toisen asteen oppilaitosten välillä tulee tulevaisuudessa Viitasaarellakin voimakkaasti lisääntymään pystyäksemme tarjoamaan oppilaille mahdollisimman monipuolisia koulutuspalveluita. Valintojen tekeminen peruskoulun päättövaiheessa on monille nuorille monimutkainen ja osittain selkiytymätön kysymys, johon he yhä enenevässä määrin tarvitsevat ohjaushenkilöstön tukea. Vaikka siirtyminen peruskoulusta toiselle asteelle sujuisikin ongelmitta, on vastaanottavan koulun vastuullisena tehtävänä huolehtia myös oppilaan opintojen sujuvuudesta ja sopeutumisesta uuteen kouluun yhdessä hänen huoltajiensa kanssa.

Avainsanat: opinto-ohjaus, opinto-ohjaaja, nivelvaiheen ohjaus, tiedonsiirto, kahden tutkinnon suorittajien ohjaus, tutor, lukio, siirtymävaihe

ABSTRACT

Huikari, Ulla

Transition from basic education to upper secondary school.

Increasing the efficiency of guidance at transition point in Viitasaari.

Jyväskylä: University of Jyväskylä. Teacher Training Department. Training and Research of Guidance, 2007, 23 s.

Projects and Procedures to Improve Guidance

As part of the project launched by the Finnish National Education Board, to be implemented in the years 2003 – 2007, the aim of this project is to improve the flow of information at the point where students move from basic education to upper secondary school. The objective is to create flexible and reliable communication and co-operation between the different schools in Viitasaari to make it more convenient for students to take advantage of the educational facilities available in their hometown. Another aim is to support the adaptation of students to upper secondary school by organizing various occasions for students and their providers to meet relevant school staff to discuss their studies.

The project was implemented while in service on the basis of the ideas initiated by the network practice, and by developing the existing and well working procedures between the schools. In addition, some new measures were introduced to facilitate the transition and adaptation of students to their new school. The closer contacts between schools in this project clearly made co-operation more open and more efficient. The guidance of dual students, ie students studying both in vocational training and upper secondary school, also benefited finding firmer ground. Flexible co-operation between schools is likely to increase in Viitasaari in the future. That is one way of making sure the educational facilities provided by students' hometown will be duly made use of.

Key words: student guidance, guidance counsellor, guidance at transition point, flow of information, guidance of dual students, tutor, upper secondary school, transition point

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	4
1 JOHDANTO	5
2 KOULUTUKSEN NIVELVAIHE	7
2.1 Nivelvaiheen määrittely ja siinä ilmenevät haasteet	7
2.2 Opinto- ja oppilaanohjauksen valtakunnalliset opetussuunnitelmat nivelvaiheen näkökulmasta	8
2.3 Nivelvaiheen merkitys nuorelle	9
3 KOULUTUKSEN NIVELVAIHE PERUSKOULUSTA TOISELLE ASTEELLE VIITASAARELLA	11
3.1 Lukion ohjauskäytännöt nivelvaiheessa	13
3.1.1 Kevääseen sijoittuvat ohjauskäytännöt	13
3.1.2 Syksyyn sijoittuvat ohjauskäytännöt	13
3.1.3 Kahden tutkinnon suorittajien ohjauskäytännöt	14
4 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET	16
4.1 Luotettavuus ja joustavuus tiedonsiirrossa	16
4.2 Oppilaan sopeutumisen tukeminen	17
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS JA ARVIOINTI	18
5.1 Tiedonsiirtoneuvottelut	18
5.2 Oppilaan tukeminen lukion aloitusvaiheessa	19
6 YHTEISTYÖN TULEVAISUUDEN NÄKÖKULMIA	21
LÄHTEET	23

1 JOHDANTO

Kehittämishanke liittyy osana Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksen järjestämään opinto-ohjaajan monimuotokoulutukseen. Yhtä olennainen, jos ei vieläkin olennaisempi linkki tällä hankkeella on oman työni kehittämiseksi Viitasaaren lukiossa, jossa toimin tällä hetkellä päätoimisena tuntiopettajana. Käsittelemääni aihetta tarkastelen siten pääasiallisesti lukio-opintojen näkökulmasta, josta minulla on yli kymmeneltä vuodelta kertynyt kokemus. Opinto-ohjaajuuden lisäksi opetan lukiossa psykologiaa ja filosofiaa. Tämänhetkisen asemani toisaalta opinto-ohjaajana ja toisaalta aineenopettajana koen todella haastavana mutta myös hyvin antoisana. Koen olevani etuoikeutetussa asemassa siinä mielessä, että olen koko ajan hyvinkin tietoinen oppilaan opiskelutavoista ja motivaatiosta ainakin opettamissani aineissa, joihin kumpaankin sisältyy myös pakolliset kurssit. Tältä pohjalta minun on helpompi työskennellä oppilaan kanssa myös ohjaajan roolissa. Toisaalta taas joidenkin oppilaiden kohdalla tällainen kahtiajakautunut asemani ei välttämättä ole paras mahdollinen varsinkaan ohjaustyön näkökulmasta katsottuna. Lukiossamme rehtori toimii kuitenkin toisena opinto-ohjauksesta vastaavana henkilönä, joten pystymme järjestämään ohjaustilanteet varsin joustavasti kunkin tilanteen vaatimalla tavalla.

Pohtiessamme sopivaa aihetta kehittämishankkeelleni niin lukiolla kuin yläasteella, esiin nousi molempien oppilaitosten puolelta varsin selvästi nivelvaiheen yhteistyön kehittäminen. Kummankin oppilaitoksen taholla oltiin yksimielisesti sitä mieltä, että tämä ratkaiseva vaihe on jäänyt paikkakunnallamme liian vähäiselle huomiolle. Yhteistyötä on kyllä tehty tähänkin mennessä, mutta se on ollut luonteeltaan satunnaista ja selvästi liian vähäistä oppilaan tarpeita ajatellen. Ammatinvalintaan liittyvissä asioissa moni peruskoulun päättävä nuori on vielä kypsymätön tai kokee muutoin uranvalinnan vaikeana asiana. Valintatilanteeseen liittyy monenlaisia kysymyksiä, kuten riittävätkö omat tiedot ja taidot koulutukseen pääsyyn ja siitä selviytymiseen tai kiinnostaako ala riittävästi koulutuksen jälkeistä työelämää ja ammattia ajatellen. Monet eivät vielä edes tiedä mille alalle haluaisivat suuntautua, jolloin opiskelupaikan valinta voi olla sattumanvaraista tai se on valittu toisarvoisin perustein. Esimerkiksi tällaisia tilanteita estääksemme tai ainakin vähentääksemme hanke on käynnistetty. Hankkeeni yrittää omalta osaltaan vastata myös Opetusministeriön asettamiin tavoitteisiin koulutusjärjestelmän toimivuudesta. Tahon eri asiakirjoissaan asettanut lähivuosien keskeisimmiksi haasteiksi kouluasteiden välisten nivelvaiheiden ohjauksen tehostamisen sekä koulutuksen keskeyttämisen vähentämisen ja läpäisyn parantamisen (Opetusministeriö, 2005). Peruskoulun uusissa opetussuunnitelmien perusteissa on niin ikään tuotu voimakkaasti esille oppilaan turvallinen siirtyminen opintopolun nivelvaiheissa, mikä toteutuu parhaiten oppilaanohjaajien ja toisen asteen oppilaitosten ohjauksesta vastaavien opinto-ohjaajien sekä opettajien välisellä, oppilaitosten ja kouluasteiden väliset rajat ylittävällä yhteistyöllä (Opetushallitus, 2004).

Toisen asteen koulutuksen kehittämiseksi on asetettu siis varsin suuria haasteita yhteiskunnan taholta. Lukio - sekä ammatillisen koulutuksen kehittämisen lähtökohdista ovat väestön, työelämän ja kunkin alueen tarpeet sekä tavoite koko ikäluokan kouluttamisesta (Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma 2003 – 2008). Väestön ikärakenteen muutokset sekä muuttoliike aiheuttavat muutoksia

myös toisen asteen koulutuksen kysynnässä. Keski-Suomessa nuorten ikäluokat ovat pienenemässä ikääntyneen väestön samanaikaisesti lisääntyessä (Volanen, 2005). Lähiaikoina on siten odotettavissa pula osaavasta työvoimasta alueellamme. Tätä tilannetta silmälläpitäen on erityisen tärkeää panostaa koulutuksen suunnitteluun siirryttäessä peruskoulusta toiselle asteelle sekä toisen asteen koulutuksen yhteistyöhön. Opetusministeriön suunnitelmassa keskeisimpänä tavoitteena on alueellisen yhteistyön vahvistaminen ja opiskelijoiden omakohtaisen opinto-ohjelman rakentamismahdollisuuksien laajentaminen siten että sekä ammatillisen että yleissivistävän koulutuksen omat erityiset piirteet tulevat huomioon otetuiksi (Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma, 2003 – 2008). Viitasaarellakin nykyistä koulutustarjontaa voidaan pitää yllä huolehtimalla siitä, että kaikki nuoret saavat toisen asteen koulutuksen ja entistä suurempi osa heistä saa koulutuksen vielä oman paikkakunnan tai ainakin oman seutukunnan alueella. Tähän tavoitteeseen päästään kehittämällä koulutuksen järjestäjien sekä muiden ohjauksesta vastaavien tahojen välistä yhteistyötä määrätietoisesti sekä alueelliset tarpeet huomioon ottaen.

2 KOULUTUKSEN NIVELVAIHE

2.1 Nivelvaiheen määrittely ja siinä ilmenevät haasteet

Nuoren elämässä yksi tärkeä vaihe on siirtyminen peruskoulusta jatko-opintoihin ja tulevaisuuteen. Suuri osa nuorista kokee tämän vaiheen helppona ja vaivattomana suhteellisen selkeä tulevaisuuden kuva silmissään. He löytävät paikkansa uudesta koulumuodosta ja sopeutuvat hyvin uuteen opiskeluympäristöön ja uusiin opiskelumuotoihin. Osa kaipaa kuitenkin tuekseen vähintäänkin keskustelua, neuvontaa ja ohjausta. Löytyy myös yllättävän paljon niitä nuoria, jotka ohjauksen lisäksi tarvitsevat yksilöllisiä tukitoimia oman elämänuran suunnitteluun. (Koskinen 2005, 8) Näitä toimenpiteitä varten myös keväällä 2006 pidettävä nivelvaiheen kokous on suunniteltu. Nuorten kokemat vaikeudet sekä heidän kokema epävarmuus jatko-opintojen suhteen näkyvät myös koulujärjestelmän ongelmina. Ryhmät, joiden siirtymävaiheissa on ongelmia, voidaan esittää seuraavasti:

- ilman peruskoulun päättötodistusta jääneet
- oppilaat, jotka eivät hakeudu toisen asteen koulutukseen
- oppilaat, jotka eivät aloita opintojaan toisella asteella sinne hakeutumisestaan huolimatta
- toisen asteen koulutuksen keskeyttäneet
- koulutusta vaihtavat oppilaat toisella asteella
- ammatilliseen koulutukseen hakeutuvat oppilaat ja sen keskeyttäjät, jotka hakeutuvat toiselle ammatilliselle koulutuslalle
- liiallisen yleistynyt käytäntö pidentää opiskeluaikaa lähinnä viivästyneen työelämään siirtymisen ja koulutuskustannusten lisääntymisen näkökulmasta
- lukion jälkeen välivuotta pitävät, joiden sijoittuminen jatko-opintoihin viivästyy
- ammatillisen koulutuksen jälkeen työttömäksi jääneet

Luokituksessa on kuitenkin huomattava, että monet edellä mainituista tilanteista saattavat olla tärkeitä valintoja elämässään tekevän nuoren kannalta varsin hyvin perusteltuja. Koulujärjestelmän toimivuuden kannalta nämä ryhmät voivat olla ongelmallisia ja muodostavatkin suuren haasteen ohjaustyötä tekeville niin peruskoulussa kuin toisella asteella. (Numminen et al. 2002) Tässä kehittämishankkeessa keskityn em. ongelmaryhmistä lähinnä lukiokoulutuksen yhteydessä ilmenevien ongelmien ennaltaehkäisyyn ja niiden vähentämiseen.

Ongelmakohdat siirtymävaiheessa ovat myös nuoren syrjäytymisen riskikohtia eli paikkoja, joista syrjäytyminen saa helposti alkunsa. Syrjäytymisen ehkäisyssä varhainen tunnistaminen ja puuttuminen ovat avainasemassa (Numminen et al. 2002). Nivelvaiheen ongelmat eivät todellakaan ala yllättäen, vaan merkkejä on havaittavissa jo aikaisemminkin esimerkiksi alhaisen koulumotivaation, runsaiden poissaolojen sekä häiriköinnin lisääntymisen myötä. Karjalaisen ja Kasurisen (2006, 170) toimittamassa oppilaan – ja opinto-ohjauksen raportissa todetaan, että varhainen tunnistaminen ja puuttuminen voivat ilmetä koulujen ja oppilaitosten toiminnassa monin eri tavoin. Käytettyjä keinoja ovat muun muassa siirtotietojen tehokas hyväksikäyttö, aloittaville oppilaille suunnatut kyselyt ja haastattelut, säännölliset ryhmänohjaustunnit toisen asteen oppilaitoksissa sekä luokanvalvojen tunnit ja vartit perusopetuksessa ja kaikkialla poissaolojen sekä opintojen etenemisen tarkka seuranta. Reaaliaikaiset seurantajärjestelmät, joista välittyä tietoa myös vanhemmille/huoltajille, tukevat

varhaisen tunnistamisen ja puuttumisen sekä opintojen keskeyttämisen vähentämisen tavoitteita. Koulutuksellinen syrjäytyminen on yhteiskunnan ulkopuolelle jäämistä, jättäytymistä tai jättämistä. Oli kyse sitten millaisesta tapauksesta tahansa, syrjäytymisen jälkeen yksilön on vaikea saada otetta yhteiskunnan toiminnoista. Koulussa kohtaamiseen ja tuen tarpeeseen voidaan vastata ohjauksellisen otteen kautta. Tätä työtä kutsutaan siirtymätyöskentelyksi, joka on aikuisten yhteinen tehtävä nuoren elämänuran hyväksi. (Koskinen 2005, 8)

Osalle oppilaista voitaisiin laatia siirtymäsuunnitelma, joka voi olla osana oppilaan tilanteen kokonaisvaltaista suunnitelmaa. Muukin kuin numeerisen tiedon siirtyminen perusasteelta toiselle asteelle olisi niin oppilaan kuin ohjaushenkilöstön kannalta parhaiten ohjausta tukevaa tiedon siirtoa. Keskimääräistä enemmän ohjausta tarvitsevat ne nuoret, joilla on lukivaikeuksia, hahmottamisen tai keskittymisen ongelmia, mielenterveys- tai sosiaalisia ongelmia. Näiden nuorten opintojen onnistumisen turvaamiseksi tulee tehdä yhteistyötä paitsi lähettävän ja vastaanottavan tahon kanssa myös muiden paikkakunnalla toimivien asiantuntijoiden kanssa. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden osalta tuki- ja ohjaustoimien tulee olla erityisen aktiivisia jokaisessa nivelvaiheessa ja toisen asteen opintojen aloitusvaiheessa (Kasurinen 2006, 60 -61). Lappalaisen (2001) mukaan siirtymävaihesuunnittelussa jokaisella oppilaalla voisi olla myös tukihenkilö, jonka puoleen hän voisi kääntyä erilaisten ongelmien ilmaantuessa. Tällainen henkilö oppilaalla olisi luontevammin toisen asteen ryhmänohjaaja.

Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaihetta ei voida tarkastella ainoastaan kahden koulutusasteen välisenä taitekohtana, vaan vaiheena, jossa nuoret tekevät tärkeitä koulutusväyliä ja ammattiuraa koskevia ratkaisuja. Nivelvaihe onkin ymmärrettävä pidempänä siirtymävaiheena, jossa nuori alkaa asteittain selkiyttää omaa suuntautumistaan ja pyrkimyksiään sekä päätyy vähitellen jonkinasteiseen varmuuteen elämänsä suunnasta. Koulun tehtävänä tässä on tukea nuorta tässä henkilökohtaisessa kehitysprosessissa. (www.minedu.fi/julkaisut/koulutus/2005/tr33/tr33.pdf) Oppilaan valmiuksien kehittymisen tukemiseen tulisi edelleen kehittää menetelmiä siten, että oppilaat voisivat jo perusopetuksessa hankkia tiedonhankinta-, yhteisöllisyyden ja osallisuuden taitoja sekä kokemukseen perustuvaa tietoa ammateista, koulutuksesta ja työelämästä valintojensa tueksi (Karjalainen 2006, 42). Perusopetuksessa ohjaustoiminnassa siirtymistä toiselle asteelle tulisi valmistella tehokkaasti koko yläkoulun ajan. Ohjaustoiminnan tulisi muodostaa prosessi, joka sisältää erilaisten tietojen ja taitojen sekä kokemusten hankkimista. Siirtymävaiheen ohjauksessa tarvitaan systemaattisia ja olosuhteisiin sopivia malleja. (Kasurinen 2006, 60) Tässä hankkeessa on lähdetty siitä näkökulmasta, mitkä toimenpiteet tällä hetkellä soveltuisivat parhaiten juuri meidän paikkakunnallemme.

2.2. Opinto – ja oppilaanohjauksen valtakunnalliset opetussuunnitelmat nivelvaiheen näkökulmasta

Vuonna 1999 voimaan tullut perusopetus – ja lukiolainsäädäntö sekä vuonna 2001 annettu valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta muodostavat opetussuunnitelmien perusteiden kanssa sen säädöskokonaisuuden, jonka pohjalta opetusta ja oppilaan/opinto-ohjausta kehitetään. Ohjaus on näin lainsäädännöllä määritelty oppilaan ja opiskelijan subjektiiviseksi oikeudeksi. Opetussuunnitelmien

uudistaminen perustuu vuonna 1999 voimaantulleeseen lainsäädäntöön, joka koski kaikkia kouluasteita ja koulumuotoja. Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet vahvistettiin 16.1.2004 ja lukion uudet perusteet 27.8.2003. Perusopetuksessa opetussuunnitelmien perusteita on noudatettu viimeistään lukuvuoden 2006 – 2007 alusta alkaen. Lukiossa uusi opetussuunnitelma otettiin käyttöön 2005 syyslukukauden alusta alkaen (Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet 2004, Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003). Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti ohjaustoiminnan tulee muodostaa koko perusopetuksen ajan kestävä jatkumo. Tämän mahdollistamiseksi oppilaan- /opinto-ohjauksen yhtenä tehtäväalueena on tukea koulutuksen eri vaiheissa nuoren koulutus – ja ammattialan valintaprosessia, johon kuuluu viime vaiheissa jatko-opintoihin hakeutuminen. Opetussuunnitelmien perusteissa sanotaan edelleen, että koulutuksen siirtymävaiheet ovat ohjauksen kannalta keskeisiä ja niihin tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Perusopetuksen ja lukiokoulutuksen opetussuunnitelmien perusteissa veloitetaan opetuksen/koulutuksen järjestäjät tekemään ohjaustoiminnan suunnitelma, jossa määritellään ohjaustyön periaatteet ja tavoitteet sekä ohjaustyötä tekevien keskinäinen työnjako ja vastuualueet. Oppilaanohjaajan ja ohjaukseen osallistuvien opettajien tulee toimia yhteistyössä oppilaan opintojen alussa ja opiskelun nivelvaiheissa. Ohjauksen tulee erityisesti tukea niitä oppilaita, joilla on opiskeluun liittyviä vaikeuksia tai jotka ovat vaarassa jäädä koulutuksen tai työelämän ulkopuolelle perusopetuksen jälkeen.
(www.minedu.fi/julkaisut/koulutus/2005/tr33/tr33.pdf)

Opiskelijan ohjauksesta ja tukemisesta nivelvaiheessa on olemassa myös selkeät ohjeet lukion opetussuunnitelman perusteissa. Lukio-opiskelusta ja lukio-opintoihin hakeutumisesta tulee tiedottaa perusopetuksen päättövaiheessa oleville oppilaille, heidän huoltajilleen, oppilaanohjaajille ja opettajille (Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003, 18). Lukio-opintonsa aloittavat opiskelijat tulee myös perehdyttää oppilaitoksen toimintaan sekä lukio-opiskelun ohjeisiin ja menettelytapoihin.

2.3 Nivelvaiheen merkitys nuorelle

Nuoruutta pidetään siirtymävaiheena lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruusiän kehitykseen liittyy biologinen kehitys ja roolimutokset, joihin sisältyvät irtautuminen lapsuuden perheestä ja valmentautuminen aikuiselämän rooleihin. Nurmi (1995, 256-257) ei näe nuoruutta yhtenäisenä kehitysjaksona, vaan hän erottaa nuoruuden varhaisnuoruuteen (11-14-vuotiaat), keskinuoruuteen (15-18-vuotiaat) ja myöhäisnuoruuteen (19-25-vuotiaat). Jokaiseen jaksoon liittyy omia, sille ikävaiheelle tyypillisiä kehitystehtäviä ja – haasteita. Peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheessa nuoret elävät tämän luokituksen mukaan keskinuoruuden vaihetta. Tässä vaiheessa nuori muun muassa pohtii itseään ja omaa identiteettiään sekä taitojaan, osaamistaan, suosiotaan ja seurustelua (Vilko-Riihelä & Laine, 2005, 104). Oman eheän identiteetin sekä rohkaisevan suorituskuvan kehittymisen kannalta on hyvin merkittävää, että nuori kykenisi valitsemaan peruskoulun päätyttyä itselleen parhaiten sopivan jatkokoulutuspaikan. Tähän seikkaan pyrimme vaikuttamaan sekä peruskoulussa että lukiossa antamalla nuorille mahdollisimman paljon puolueetonta tietoa eri koulutusvaihtoehdoista peruskoulun jälkeen.

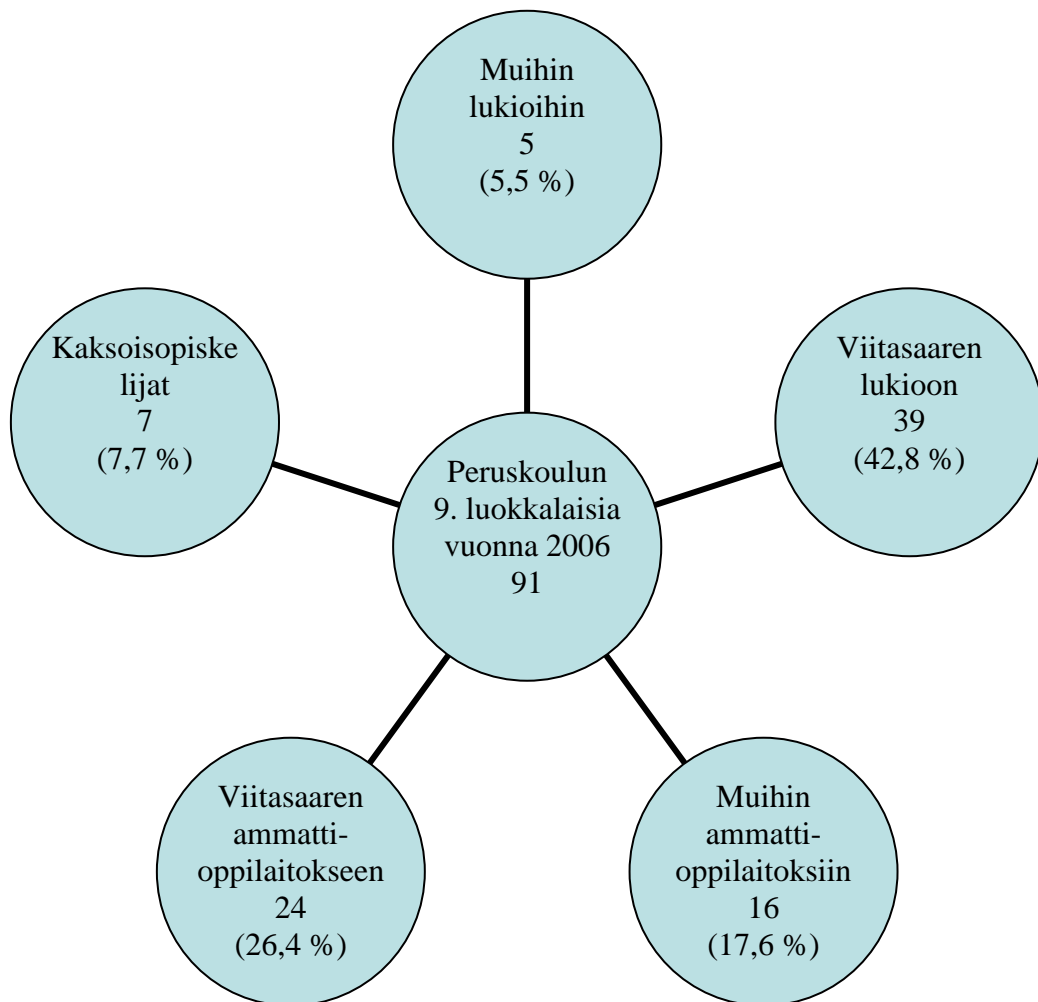
Nuoruudessa tapahtuu yksilön sosialisatio ympäröivään yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Nurmi (1995) tarkastelee nuoruutta elämänkaaripsykologian näkökulmasta, jossa korostetaan kehityksen eri vaiheiden eroavan sen mukaan, millaisia sosiaalisia

odotuksia, normeja, rooleja ja mahdollisuuksia yhteiskunta kohdistaa yksilöön. Ikään liittyvät kehitystehtävät koostuvat yksilöön kohdistettavista normatiivisista odotuksista. Koulujärjestelmän siirtymää esimerkiksi peruskoulusta toiselle asteelle kutsutaan institutionaaliseksi uraksi, mikä mahdollistuu tietyssä iässä ja tietyillä kriteereillä. Elämänkaariteorioissa määrääviä ovat yksilön ulkoiset tekijät, jotka ovat ohjaamassa ihmisten elämäntulkua. Ulkoiset tekijät voivat olla kulttuurin valtaosan edustajien uskomuksia, roolimalleja tai normeja, jotka välittyvät esimerkiksi vanhempien, opettajien tai ikätovereiden palautteessa yksilölle. Ne voivat perustua myös yhteiskunnassa vallitseviin lakeihin ja asetuksiin, kuten koululaitokseen liittyvien siirtymien kohdalla on kyse. Nuoruuteen liittyy myös oman identiteetin kehittyminen. Nurmi (1995, 262) kuvaa nuoren kehitystä eräänlaisena tapahtumakulkuna, jossa nuori ohjaa omaa elämäänsä saaden siitä palautetta. Nämä yhdessä muodostavat nuoren käsityksen omasta itsestä. Tässä prosessissa esimerkiksi nuoren koulutustavoitteet ja valinnat luovat pohjaa tulevalle. Tämä taas vaikuttaa siihen, millaisen käsityksen nuori luo itsestään peruskoulunsa päättävänä tai lukiolaisena. Identiteetin muodostumiseen vaikuttavat kuitenkin myös muiden odotukset. Nurmen (1995) mallissa nuori ohjaa itse omaa elämäänsä tekemällä erilaisia valintoja ja toimimalla niiden mukaisesti. Nuori muodostaa tavoitteita, joihin pyrkii ja pohtii, miten voi ne saavuttaa. Tavoitteiden muotoutumiseen ja niiden saavuttamiseen liittyy olennaisesti nuoren kehitysympäristö. Tavoitteet ja valinnat eivät välttämättä ole yksilöllisesti pohdittuja tai nuori ei ole tietoinen valitsemiensa tavoitteiden pohjalla olevista motiiveista. Ne voivat pohjautua muilta, esimerkiksi vanhemmilta, kavereilta tai jopa tiedotusvälineiltä saatuihin toimintamalleihin ja vihjeisiin. Esimerkiksi kavereiden merkitys saattaa olla yllättävänkin suuri nuoren valitessa koulutuspaikkaa lukion ja ammattioppilaitoksen välillä. Sosiaalisista suhteista hyvin riippuvainen oppilas voi valita esim. ammattioppilaitoksen lähes pelkästään sillä perusteella, että hänen paras kaverinsakin on hakeutumassa sinne. (Juntunen, 2004, 9). Koulutuksen aikana tällainen valintaperuste saattaa kostautua esim. kouluviihtymättömyytenä tai jopa koulutuksen keskeyttämisenä.

Menestys oman elämän ohjaamisessa näyttäisi Nurmen (1995, 269) mukaan luovan pohjaa nuoren hyvälle itsetunnolle, myönteiselle kehitykselle ja hyvinvoinnille. Nuoret arvioivat elämäntilannettaan verraten sitä aikaisemmin asettamiinsa tavoitteisiin. Tällöin ympäristöltä saatu palaute on merkittävässä roolissa ja muokkaamassa nuoren käsitystä itsestä ja siitä, onko hän onnistunut vai epäonnistunut tehtävissään. Onnistumisten ja epäonnistumisten arvioinnissa tunteet ovat tärkeässä asemassa. Epäonnistumisten jälkeen on mahdollista muokata uudet tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi. (emt. 263-269).

3 KOULUTUKSEN NIVELVAIHE PERUSKOULUSTA TOISELLE ASTEELLE VIITASAARELLA

Perusopetuksen päättövaiheessa koulutukseen hakeudutaan toisen asteen yhteishakujärjestelmän avulla, johon kuuluvat nuorille tarkoitettut lukiot, ammatilliset perustutkinnot ja osa kansanopistojen yleissivistävästä koulutuksesta (Numminen & al., 2002, 256) Yhteishaussa oppilaalla voi olla enintään viisi eri hakutoivetta. Viitasaarella peruskoulun 9. luokkalaiset hakeutuvat joko lukioon tai ammatilliseen koulutukseen; esim. lisäopetusta ei paikkakunnalla ole lainkaan järjestetty. Kuten kuviosta 1 voidaan havaita, valtaosa (n. 70 %) peruskoulunsa päättävistä nuorista hakeutuu tänäkin vuonna oman paikkakunnan toisen asteen oppilaitoksiin. Muille paikkakunnille hakeutumisen syinä ovat esim. panostaminen harrastukseen erikoislukioiden ollessa kyseessä tai muutto muun perheen mukana. Muutamat oppilaat hakeutuvat lisäksi muille paikkakunnille ammatilliseen oppilaitokseen, koska Viitasaarella ei ole tarjolla kyseistä koulutusala.

KUVIO 1 Peruskoulun päättävien siirtyminen toisen asteen koulutukseen vuonna 2006

Tässä hankkeessa mielenkiinto kohdistuu Viitasaarelle jääviin nuoriin, jotka ovat valinneet jatkokoulutuspaikakseen joko lukion tai ammatillisen oppilaitoksen. Vuonna

2006 Viitasaaren lukioon haki 39 oppilasta (noin 42 % ikäluokasta) ja Viitasaaren ammattioppilaitokseen 24 oppilasta (noin 26 % ikäluokasta). Oppilasmäärissä on huomattava se seikka, että kaksoistutkinnon valinneet oppilaat laittavat yhteishaussa ensimmäiseksi valintatoiveekseen ammatillisen oppilaitoksen ja toiseksi lukion. Näin nämä oppilaat eivät näy lukion opiskelupaikaksi valinneissa, vaikka ovat myös lukio-opiskelijoita. Valtakunnallisella tasolla tarkasteltuna lukioon tuloprosentti on noin 53, kun se Viitasaarella vuonna 2006 edellisten vuosien tapaan on vain noin 48 (Tilastokeskus, 2005). Sen sijaan ammatillisen koulutuksen peruskoulun päättävistä valitsi noin 51 % ikäluokasta. Tarkasteltaessa tilannetta Keski-Suomen osalta vuonna 2005 peruskoulun päättävistä lukioon hakeutui 52,8 %, toisen asteen ammatilliseen koulutukseen 46,5 %. Vajaa prosentti (0,7 %) ei hakenut lainkaan yhteishaussa (Tilastokeskus, 2005). Tämä seikka herättikin mielenkiintoni valitsemaani aiheeseen. Miten voisimme vaikuttaa siihen, että nykyistä suurempi osa Viitasaaren peruskoulun päättävistä oppilaista valitsisi oman paikkakuntansa oppilaitoksen muiden paikkakuntien lukioden tai ammatillisen oppilaitoksen sijasta?

Useilla nuorilla lähes ainoa syy hakeutua toiselle paikkakunnalle varsinkin lukioon on se, että he haluavat muuttaa jo tässä vaiheessa kotoa pois vanhempien välittömästi kontrollista. Psyykkisen kehityksen näkökulmasta vain harvat ovat kuitenkaan valmiita huolehtimaan itsenäisesti omasta elämästään. Juntusen (2004, 7) tekemän selvityksen mukaan Viitasaaren 9. luokan oppilaiden lukiovalintaa ohjaavat merkittävästi edellä mainitun syyn lisäksi heidän mielikuvansa eri lukioista. Jos tarkastellaan ensin kielteisiä mielikuvia, Viitasaaren lukioon liitettiin eniten sellaisia käsityksiä, että siellä on paljon opiskeltavaa ja vaikeaa. Seuraavaksi eniten mainittiin, että Viitasaari on niin pieni ”kylä”, ettei sinne kannata jäädä peruskoulun jälkeen. Viitasaaren lukioon liitettiin puolestaan sellaisia myönteisiä mielikuvia, että se on lähellä, kaveritkin menevät sinne ja että sieltä saa paremmat mahdollisuudet jatkaa opiskelua. Osalla oppilaista oli myös sellainen mielikuva, että koulussamme on mukavat opettajat ja että opetus on hyvää. Näitä olemassa olevia myönteisiä mielikuvia meidän kannattaa siis edelleenkin pitää yllä ja välittää oppilaille sellaista tietoa, että lukion suorittaminen ei vaadi kohtuuttomia. Meidän on entistä voimakkaammin tuotava esille lukiomme monipuolista kurssitarjontaa sekä annettava realistinen kuva arkipäivän lukiotyöskentelystä vierailukäyntien ja tutustumispäivän puitteissa. Näin ehkäisemme tehokkaimmin kielteisten mielikuvien syntymistä, jotka eivät yleensä sisällä totuudenmukaista tietoa.

Nivelvaiheessa valintoja tehdään liikaa mielikuvien eikä niinkään tiedon ja kokemuksen perusteella. Tästä seurauksena on Kasurisen (2004, 43) mukaan opintojen keskeytyminen tai opiskeluaikojen piteneminen toisella asteella. Ura – ja elämänsuunnittelun ohjaus olisi nähtävä jatkumona, joka jatkuu koko opintopolun ajan. Selvää on, että lukioon hakeutuminen ei missään tapauksessa saisi olla itseisarvo sinänsä. Olennaisinta koko koulun ohjaustoiminnan kannalta on, että oppilas päätyy juuri hänelle parhaiten sopivaan koulutusvaihtoehtoon. Hyvin keskeinen keino opintojen keskeyttämisen vähentämisessä on se, että jokainen perusopetuksen päättävä nuori tekee taipumuksiaan ja edellytyksiään vastaavan koulutusvalinnan ja saa sellaisen opiskelupaikan, jonka opintoihin hän sitoutuu (Karjalainen & Kasurinen, 2006, 89). Haasteena Viitasaarellakin on se, että koulujen pitäisi pyrkiä kehittämään sellaisia ohjauksen välineitä, joilla tuetaan onnistuneita koulutusvalintoja. Näin toimimalla vältetään parhaiten keskeyttämisä ja tyytymättömyyttä opintoihin oli sitten kyseessä ammatillinen oppilaitos tai lukio. Alkamassa olevalla nivelvaiheen suunnitelmallisella ja systemaattisella yhteistyöllä ollaan asiassa jo hyvällä alulla.

3.1 Lukion ohjauskäytännöt nivelvaiheessa

Seuraavassa kuvaan Viitasaaren lukion toteuttamia ohjauskäytänteitä perusopetuksen ja lukion siirtymävaiheessa kalenterivuoden kierron mukaisessa järjestyksessä.

3.1.1 Kevääseen sijoittuvat ohjauskäytännöt

Tammikuun lopulla kaikki peruskoulunsa päättävät nuoret Viitasaarella tulevat tutustumaan lukioon oppilaanohjaajan johdolla. Vierailu on kestoaltaan noin kaksi tuntia, joka koostuu alussa olevasta yhteisestä osuudesta lukion salissa, lukiotiloihin tutustumisesta tutor-oppilaiden johdattamina sekä vierailusta eri aineiden oppitunneilla. Yhteisessä osuudessa lukion rehtori pitää alkupuheenvuoron, jonka jälkeen tulevien opiskelijaryhmien ryhmänohjaajat sekä muut opettajat esittäytyvät peruskoululaisille. Tämän jälkeen tutor-oppilaat jakavat koko joukon pienimmiksi, helposti liikuteltaviksi ryhmiksi. Kukin ryhmä kiertää lukiotiloja läpi tarkoin ennalta sovitussa järjestyksessä tutor-oppilaan samalla selostaessa opintoihin liittyviä asioita vieraille. Tänä vuonna ensimmäisen vuositasen oppilaista koostunut äidinkielen kurssin opiskeluryhmä vastasi vieraiden opastamisesta sekä informoinnista. Loppuvaiheessa ryhmät pysähtyvät jonkin ennalta sovitun oppiaineen tunnille seuraamaan opetusta. Tässä yhteydessä ko. opettajalle tarjoutuu hyvä tilaisuus kertoa oman aineensa luonteesta ja esim. käytetyistä työtapoista. Näin oppilaille muodostuu hyvin realistinen käsitys lukio-opiskelusta ja sen vaatimuksista. Iltapäivän aikana vieraileville oppilaille tulevat niin ikään tutuiksi kaksoisopinnot eri muodoissa. Lopuksi peruskoululaiset palkitaan aktiivisesta tutustumisesta mehulla ja pullalla. Viitasaaren lukioon tulee joka vuosi oppilaita myös naapurikunnista, tarkemmin nimettynä Keiteleeltä ja Kannonkoskelta. Heidät on myös kutsuttu tutustumiskäynnille mahdolliseen uuteen kouluunsa, joskin tähän mennessä he ovat vierailleet lukiossa ei aikana kuin viitasaarelaiset nuoret. Näiden oppilaiden kohdalla tutustuttaminen on ollut ehkä henkilökohtaisempaa ja yksilöllisempää johtuen pienemmästä oppilasmäärästä. Jatkossa käytäntöä yhtenäistetään siten, että kaikki 9. luokan oppilaat niin omalta kuin muiltakin paikkakunnilta tulevat samanaikaisesti lukiolle. Näin toimimalla varmistetaan kaikille samankaltainen informaatio sekä vältytään usean samantyyppisen tilaisuuden järjestämiseltä.

Keväällä, maaliskuuhun rehtori käy kaikissa päättöluokissa ohjaten lukion valintakorttien täyttämistä 1. lukiovuoden osalta. Samalla oppilailla on hyvä tilaisuus kysyä esim. matematiikan ja/tai ylimääräisen vieraan kielen valintaa koskevista kysymyksistä. Viitasaaren lukiossa voi tavallisen lukiolinjan lisäksi valita medialinjan, minkä johdosta oppilaalla on mahdollisuus suorittaa useita viestintäaineiden kursseja. Myös näiden asioiden tarkempi selvittäminen on tässä tilanteessa osoittautunut hyväksi käytänteeksi. Tässä tehdyt lukion ensimmäistä opiskeluvuotta koskevat valinnat ovat sitovia, mutta käytäntö on osoittanut niiden vähäisen muuttumisen vielä syksyllä opintojen ollessa jo käynnissä. Kevääseen sijoittuva lukiopuolen edustajan käynti yläasteella on luontevaa jatkoa syksyn ja alkutalven yhteydenpidoille.

3.1.2 Syksyyn sijoittuvat ohjauskäytännöt

Lukio-opintojen kaksi ensimmäistä päivää käytetään 1. vuositasen osalta perehdyttämiseen lähes koko lukion henkilökunnan voimin. Merkittävässä roolissa tässä

toimivat rehtori, ryhmänohjaajat ja tutor-oppilaat. Rehtori vastaa lähinnä yleisten asioiden tiedottamisesta sekä jokaisen oppilaan henkilökohtaisen kurssijärjestyksen ohjeistamisesta. Ryhmänohjaajien rooli on auttaa oppilaita tutustumaan toisiinsa ja selvittää heille opintoihin liittyviä asioita omasta näkökulmastaan. Tutorit pitävät uusille oppilaille oman tuokionsa, jonka suunnittelusta he myös itse vastaavat. Syksyn aloitusta on tutoreiden kanssa etukäteen suunniteltu jo edellisenä keväänä oman ohjaajan kanssa, joten koulun alkaessa kaikki on selvää tältä osin. Ohjelmassa on muutamia tutustumis-harjoituksia leikin merkeissä sekä tietenkin tutorin toimenkuvan selvittämistä. Oman osuutensa perehdyttämisestä hoitaa myös opinto-ohjaaja, joka selvittää omasta näkökulmastaan opintojen sujumiseen liittyviä ja muita osittain jo tutuksikin tulleita kysymyksiä. Terveystietolomakkeen ja samalla hän kertoo lukion terveydenhoitoa koskevista asioista. Tämän tiiviin ja tiedontäyteen aloituksen jälkeen oppilaat siirtyvät normaaliin lukiotyöskentelyyn. On kuitenkin huomattava, että opinto-ohjauksen tunteja ensimmäisessä jaksossa on runsaasti (2 viikkotuntia). Tämän ansiosta sekä opinto-ohjaaja että rehtori pääsevät tutustumaan uusiin oppilaisiin melko hyvin. Jakson ohjaustunnit on jaettu siis opinto-ohjaajan ja rehtorin kesken siten, että rehtori pitää puolet tunneista ja opinto-ohjaaja toisen puolen kurssia opiskelutaitojen ohjaamisen merkeissä. Toistaiseksi tarkoituksemme on jatkaa tätä käytäntöä.

Huoltajien osallistuminen ohjaukseen tulee esille lähinnä vanhempainiltojen merkeissä, joita pidetään sekä tammikuussa oppilaiden ollessa vielä perusasteella että lokakuussa ensimmäisen koeviikon tulosten valmistuttua. Tammikuun vanhempainillassa on mukana myös lukion tutor-oppilaita, jotka avaavat vanhemmille lukio-opintojen luonnetta omien kokemustensa perusteella. Heidän puheenvuoronsa ovat yleensä hyvin arvokkaita ja käytännönläheisiä. Niinpä vanhempienkin on helppo tehdä kysymyksiä näille oppilaille. Lokakuun vanhempainillassa keskitytään huoltajia askarruttaviin kysymyksiin ja tutustutetaan heidät koulun tiloihin ryhmänohjaajien johdolla. Tällöin on hyvä tilaisuus keskustella myös opintojen liikkeelle lähdöstä oppilaiden esittäessä omia näkemyksiään esim. koeviikosta ja lukio-opiskelusta yleensä. Rehtori ja opinto-ohjaaja ovat käyneet myös naapurikunnissa sekä oppilaille että heidän huoltajilleen pidetyissä tilaisuuksissa esittelemässä Viitasaaren lukion tarjoamia mahdollisuuksia.

Loppuvuodesta opinto-ohjaaja ja tutor-oppilaat vierailevat yläasteella esittelemässä lukiota kaikille päättöluokkalaisille. Vierailut naapurikuntien yläasteille toteutetaan samoja käytänteitä noudattaen. Vierailut juuri yhteishakua koskevan koehaun aikaan ovat osoittautuneet hedelmällisiksi ja niitä aiotaankin jatkaa entiseen malliin.

3.1.3 Kahden tutkinnon suorittajien ohjauskäytännöt

Ohjauskäytänteet kahden tutkinnon suorittajille ovat perusasteella aivan samoja kuin pelkästään lukio-opintoja suorittamaan tuleville oppilaille. Sen lisäksi heillä on mahdollisuus saada tarkempaa ja täsmällisempää tietoa tulevista opiskelijärjestelyistä tutustumispäivän ja yläasteelle tehtävien vierailujen aikana. Kahden tutkinnon suorittajien tavoitteena on suorittaa neljästä valitsemastaan ylioppilaskokeessa kirjoitettavista aineista sekä pakolliset että syventävät kurssit. Lukio-opintojen alkaessa opiskelijat aloittavat opintonsa ammattioppilaitoksessa ja siirtyvät vasta toisella jaksolla myös lukion opiskelijoiksi. Kaksoisopintoja suorittavat opiskelevat lukiolla pääsääntöisesti joka toisella jaksolla. Näillä järjestelyillä pyritään hiukan tasaamaan

opiskelijoiden urakkaa ja tukemaan heidän jaksamistaan. Tosin esimerkiksi ne opiskelijat joilla opinto-ohjelmaan kuuluu lukion pitkän matematiikan ja/tai fysiikan oppimäärä, opiskelevat lukiopuolella lähes joka jaksolla johtuen näiden aineiden laajuudesta. Lukion rehtori käy ensimmäisen jakson aikana ammattioppilaitoksella informoimassa tulevia kahden tutkinnon suorittajia ja nämä vierailevat lukiolla tutustumisen merkeissä. Olemme näin pyrkineet lukion osalta helpottamaan opiskelijoiden siirtymistä lukion puolelle ja lievittämään mahdollista jännitystä ja pelkoakin oppilaitosta kohtaan. Tästä huolimatta siirtyminen lukiolle toisella jaksolla vähintäänkin jännittää useita kahta tutkintoa suorittavia opiskelijoita. He ovat tunteneet olonsa hieman ulkopuoliseksi muusta ryhmästä ja lukiolaisten ryhmään kuulumisen ei ole ollut itsestään selvää. Oman roolin löytäminen sukkuloitaessa kahden eri oppilaitoksen välillä on varmasti hyvin haasteellista ja vaatii onnistuakseen myönteisen asenneilmaston niin ammatillisen puolen kuin lukion opiskelijoiden keskuudessa. Vaarana juuri kahden tutkinnon suorittajilla on, että he eivät niin sanotusti kiinnity kumpaankaan oppilaitokseen kunnolla. Tästä seurauksena saattaa olla syrjäytymisen ja muun opiskeluryhmän ulkopuolelle jäämisen tunteita. Tilanne on kuitenkin tiedostettu molemmissa oppilaitoksissa ja siihen halutaan vaikuttaa heti opintojen alkuvaiheessa syksyllä.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TAVOITTEET

4.1 Luotettavuus ja joustavuus tiedonsiirrossa

Kehittämishankkeeni päätavoitteena on luoda peruskoulun ja lukion nivelvaiheeseen joustavat ja luotettavat tiedonsiirto- ja toimintamallit, jotta oppilaan siirtyminen perusopetuksesta toiselle asteelle muodostuisi mahdollisimman turvalliseksi. Hanke liittyy myös osaltaan Opetushallituksen käynnistämään oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeeseen, joka toteutetaan vuosina 2003 – 2007 opetusministeriön rahoittamana. Viitasaaren lukio kuuluu seutukunnastamme yhtenä osana tähän hankkeeseen, jota seudullamme on pääasiallisesti johdettu perusasteen taholta. Viitasaaren kaupunki ja Pihtiputaan kunta ovat perustaneet Wiitaunionin kuntaparin 01.01.2005 alkaen. Wiitaunionin oppilaanohjauksen kehittämishankkeen nimellä toimivan aluehankkeen tavoitteita voidaan kuvata oppilaan tasolla, seudullisella tasolla sekä valtakunnallisella tasolla.

Oppilaan näkökulmasta tarkasteltuna hankkeen tavoitteena on oppilaan elämänhallinnan sekä syrjäytymisvaarassa olevien tukeminen koko koulupolun ajan esikoulusta toisen asteen koulutuksen loppuun saakka. Seudullisena tavoitteena on tiivistää eri hallintokuntien ja asiantuntijatahojen yhteistyötä ja toiminnan käynnistäminen kuntien yhteistyö-pilottihankkeiden puitteissa. Valtakunnalliseksi tavoitteeksi työryhmä on asettanut yhteistyömallin luomisen eri hallintokuntien ja sidosryhmien välille siten, että kuntien toiminta lasten ja nuorten parhaaksi tehostuu ja käytössä olevat toiminnalliset ja henkilöresurssit saadaan mahdollisimman laajaan ja tehokkaaseen käyttöön. Valtakunnallisen hankkeen keskeisenä tavoitteena on ohjauspalveluiden saatavuuden, riittävyyden ja laadun takaaminen kaikille oppilaitoksissa opiskeleville. Opetushallituksen vuonna 2002 toteuttamassa opinto-ohjauksen arviointiprojektissa tuli esille, että ohjauksen saatavuudessa oli suuria eroja. Erityisesti siirtymävaihe perusopetuksesta toiselle asteelle osoittautui arvioinnissa ongelmakohtaksi (Kasurinen 2006, 5). Tiedonsiirron osalta on huomioitava, että oppilastietojen siirtäminen tulisi olla hyvin luottamuksellista ja tarveharkintaista sekä oppilaan edun mukaisesti toteutettua. Kirjallinen lupa tietojen siirtämiseen tulisi jokaisen oppilaan kohdalla varmistaa ennen oppilaitosten välisiä neuvotteluita. Palavereissa tulisi olla mukana peruskoulun puolelta nimenomaan niitä henkilöitä, jotka ovat parhaiten perillä oppilaan kokonaistilanteesta. Lukion puolelta ainakin opinto-ohjaaja ja ryhmäohjaajat ovat avainasemassa vastaan ottavan puolen taholta.

Näiden nivelpalavereiden lisäksi on huolehdittava myös siitä, miten tietoa siirretään lukion puolelta perusasteelle opiskelijoiden opintojen aloittamisesta ja käynnistymisestä. Karjalaisen ja Kasurisen (2006, 45) toimittamassa raportissa mainitaan, että lähes kaikilla valtakunnalliseen hankkeeseen kuuluvilla tahoilla on käytössä tiedonsiirtolomakkeet. Niitä käytetään etenkin erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden siirtyessä kouluasteelta toiselle, mutta myös muuten nivelvaiheissa. Tiedonsiirtolomakkeita on myös kehitetty siten, että ne toimivat koko kaupungin tai alueen sisällä ja siten ohjauskäytäntöjen yhdenmukaistaminen on tullut näiltä osin mahdolliseksi. Tiedonsiirron tehostaminen lisää luonnollisella tavalla myös perusopetuksen päättövaiheen ja toisen asteen koulutuksen yhteistyötä paikkakunnalla. Tuloksekas toiminta nivelvaiheessa edellyttää avoimuutta ja sitä, että hyväksi havaitut ja toimivat käytänteet kirjataan osaksi koulujen ohjaussuunnitelmaa. Viitasaarella tällaisia tiedonsiirtolomakkeita käytetään tällä hetkellä ammatillisella puolella sellaisten oppilaiden kohdalla, joille on mahdollisesti jo yläkoulun puolella tehty

henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma. Oppilaan siirtyessä ammatilliseen koulutukseen hänen suunnitelmansa päivitetään. Lukioon tuleville oppilaille tiedot eivät välity kirjallisena, mutta tavoitteenamme on laatia uusille opiskelijoille heti koulun aloitusvaiheessa lukiossa täytettävä lomake, jossa kartoitetaan muun muassa mahdolliset oppimista vaikeuttavat tekijät. Tällä pyrimme varmistamaan sen, että kaikki uudet opiskelijat varmasti täyttävät tiedot huolellisesti. Samalla pyydämme heidän huoltajiltaan luvan tiedon siirtoon opiskelijan mahdollisista oppimiseen vaikuttavista tekijöistä.

4.2 Oppilaan sopeutumisen tukeminen

Toisena tavoitteena hankkeessa on oppilaan sopeutumisen helpottaminen uuteen kouluun. Oppilaan tullessa lukioon ja/tai ammattioppilaitokseen osa hänen kanssaan koulunsa aloittavista on oppilaalle entuudestaan tuttuja, mikä tietenkin auttaa sopeutumisessa. Osa ensimmäisen vuosikurssin oppilaista tulee toisen paikkakunnan yläasteelta, joten heillä sopeutuminen vie luonnollisesti enemmän aikaa sekä ympäristön että oppilastovereiden ollessa tuntemattomia.

Oman huomionarvoisen ryhmänsä lukio-opintojen alkuvaiheessa muodostavat kahden tutkinnon suorittajat, jotka tulevat näkymään lukiolla päivittäin vasta toisen opintojakson alkaessa. Heidän sopeutumisensa lukioon on vähintäänkin yhtä haasteellista pelkästään lukio-opintoja suorittaviin oppilaisiin verrattuna, koska he vaihtavat koulua joka toinen jakso ja kiinnittyminen opintoihin on hieman heikompaa yleensä lukiopuolella. Lisäksi nämä opiskelijat kokevat ammatillisen puolen opettajien kertoman mukaan olonsa hyvin epävarmoiksi ja jännittävät lukion puolelle siirtymistä. Tähän asiaan ei lukion puolella ole riittävästi kiinnitetty huomiota osaltaan ehkä siitä syystä, että tiedon kulku ammattioppilaitoksen ja lukion välillä ei ilmeisestikään ole ollut riittävää. Erityisenä haasteena ja kehittämisen kohteena tiedonvaihto, ryhmään sopeutuminen sekä opiskelukavereiden tuntemisen lisääminen on nähty myös useissa oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeissa eri puolilla Suomea (Kasurinen 2006, 51- 52). Oppilaan sopeutumisella on merkittävä rooli opintojen käynnistymisessä ja kouluviihtyvyydessä. Olonsa kotoisaksi ja turvalliseksi tunteva oppilas kykenee panostamaan kykyjensä sallimissa rajoissa täysipainoisesti opiskeluun, mikä on esim. alisuoriutumista ja syrjäytymistä vähentävä tekijä.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTUS JA ARVIOINTI

5.1 Tiedonsiirtoneuvottelut

Kehittämishankkeen ensimmäinen vaihe toteutui toukokuussa 2006 tiedonsiirtoneuvottelun merkeissä. Ollessani maaliskuussa 2006 verkostoyhteistyöharjoittelussa Viitasaaren yläasteella suunnittelimme opinto-ohjaajan kanssa palaverin pitämistä jo saman kevään aikana, koska sen pohjalta saimme yhteistyölle luontevaa jatkumoa syksyllä pidettävää vastaavaa nivelvaiheen palaveria varten. Viitasaaren yläasteella otettiin keväällä 2006 ensimmäistä kertaa käytäntöön myös ala-asteiden kanssa pidettävä nivelkokous, jossa sain olla mukana seuraamassa ala-asteen opettajien kautta tapahtuvaa tiedon siirtoa 6. vuosiluokan oppilaiden osalta. Kokemus oli itselleni hyödyksi ja auttoi minua hiukan suunnittelemaan tulevaa, myöhemmin keväällä pidettävää palaveria lukiolla.

Toukokuussa pidetyssä palaverissa yläasteen puolelta mukana oli opinto-ohjaajan lisäksi sekä 9. luokan luokanvalvojia että ne aineenopettajat, jotka parhaiten olivat selvillä päättöluokkalaisten opinnoista. Lukiosta paikalla olivat rehtorin ja itseni lisäksi tulevien ensimmäisten vuosikurssilaisten ryhmänohjaajat sekä muutama aineenopettaja. Ennen tapaamista olimme yläasteen opinto-ohjaajan kanssa koonneet kaikista lukioon hakeutuvista oppilaista joulutodistuksen numerot äidinkielestä, matematiikasta, englannista ja ruotsista. Tämän ajattelimme olevan molempien osapuolten kannalta hyödyllistä tietoa ja antavan suhteellisen kattavan kuvan kunkin oppilaan senhetkisestä tilanteesta koulussa. Numeroiden tarkastelu oli myös luonteva ja konkreettinen tapa päästä puhumaan oppilaasta tarvittaessa laajemminkin. Olimme kuitenkin kaikki yhtä mieltä siitä, etteivät arvosanat sinänsä kerro välttämättä kovin paljon oppilaasta kokonaisuutena. Oppilaan elämäntilanne sekä asenne koulunkäyntiin sen sijaan ovat monesti hyvin merkittäviä tekijöitä koulun ja oppilaan yhteistyön sujumisen kannalta. Tapaamisessa keskustelimme lähinnä sellaisista oppilaista, joista yläasteen opettajilla oli meille jotain sanottavaa esim. koulumenestyksen tai erityistä huomiota vaativien muiden seikkojen suhteen. Kaikkia oppilaita emme siis suinkaan ottaneet tarkastelun kohteeksi. Lopuksi syntyi keskustelua myös yläasteella annettavien numeroiden muuttumisesta ensimmäisen lukiovuoden aikana. Nyt ensimmäistä kertaa pidetty nivelkokous oli onnistunut ja kaikki olivat yksimielisiä siitä, että käytäntö vakinaistetaan. Tällaista tapaamista oli selvästi kaivattu ainakin yläasteen taholta. Lukion opettajien asennoitumisessa tämänkaltaista tiedonsiirtoa kohtaan oli kahdenlaista ilmapiiriä. Osa kannatti tietojen siirtämistä lukion opettajille, osa taas oli sitä mieltä, että olisi parempi aloittaa oppilaiden suhteen ns. puhtaalta pöydältä lukuvuoden alussa. Ennakkoinformaatiosta saattaa joissain tapauksissa tulla itseään toteuttavia ennusteita opettajan työlle, mikä ei tietenkään ole paras lähtökohta oppilaan kannalta ajateltuna. Mikä sitten olisi sellaista tietoa, jonka siirtäminen hyödyttäisi niin oppilasta kuin opettajaakin? Oppilaan koulutyöhön liittyvät erityisriskit, kuten oppimisvaikeudet sekä muut epäilyksen alla olevat tai jo diagnosoidut tekijät olivat yksimielisesti kaikkien opettajien mielestä niitä asioita, joiden tietoon tuleminen olisi hyödyllistä jo ennen lukion aloittamista.

5.2 Oppilaan tukeminen lukion aloitusvaiheessa

Lokakuussa 2006 kokoonnuimme asian tiimoilta uudelleen. Paikalla olivat perusasteen oppilaanohjaaja, ensimmäisen vuositason ryhmänohjaajat, lukion rehtori sekä minä opinto-ohjaajan roolissa. Tuolloin keskustelimme yleisesti lukion aloittavien oppilaiden opintojen sujumisesta sekä sopeutumisesta koulun käytänteisiin. Kuten Kauppinen ja Kempainen (2005, 27) tekemässä hankkeessa tuli ilmi, heikkoutena koulujen välisessä yhteistyössä nähtiin juuri tiedon kulku. Perusopetuksen näkökulmasta toisen asteen tiedottaminen ja aktiivisuus ei tässä suhteessa ole riittävää. Entisten oppilaiden menestymisestä toisella asteella ei palautetieto kulje perusasteelle toivotulla tavalla. Tähän seikkaan pyrimme syksyn kokoontumisella tuomaan parannusta myös omalla paikkakunnallamme.

Suurittaessani ammatillisen puolen harjoittelua pääsimme myös siellä heti yhteistyön kehittämisessä alkuun. Niin opettajat kuin rehtoritkin eri oppilaitoksissa ovat todella kiinni omassa työssään koko lukuvuoden ajan niin tiiviisti, että esim. yhteisiä tapaamisia tai muita tapoja kehittää edelleen oppilaitosyhteistyötä on aivan liian vähän. Niinpä päätimmekin keväällä 2006 kokoontua ammatillisen puolen opettajien kanssa keskustelemaan menneestä lukuvuodesta ja suunnittelemaan seuraavaa vuotta lähinnä oppilaitosten yhteisten kaksoisopiskelijoiden opintojen sujuvuuden varmistamiseksi. Kuten jo aikaisemmin mainitsin, monet opiskelijat jännittävät lukion puolelle siirtymistä ja sitä, tulevatko he sittenkään pärjäämään teoreettisemmassa opinahjossa. Tähän siirtymävaiheeseen päätimme tuoda helpotusta siten, että kahta tutkintoa suorittavat siirtyvät osittain jo ensimmäisellä jaksolla osaksi muita lukiolaisopiskelijoita. Heille järjestetään mahdollisuus osallistua lukion oppimaan oppimisen kurssille sekä matematiikan johdantokurssille. Tarkoituksenamme tällä on madaltaa oppilaiden lukioon tulokynnystä sekä auttaa heitä paremmin ryhmäytymään myös lukio-opiskelijoiden kanssa. Ongelmaksi tässä järjestelyssä saattaa muodostua koulujen etäisyys toisistaan, koska kyse on vain yhdestä – kahdesta tunnista päivässä lukiolla. Jälkeenpäin arvioituna järjestely näytti toimivan moitteettomasti eikä välimatka oppilaitosten välillä muodostunut ongelmaksi. Käytännössä kaksoisopiskelijoiden osallistuminen näille kahdelle kurssille oli vaihtelevaa. Kaikki ne opiskelijat, jotka olivat valinneet opiskeluohjelmaansa matematiikan laajan oppimäärän, osallistuivat johdantokurssille. Sen sijaan oppimaan oppimisen tunneille opiskelijoita osallistui hiukan vähemmän. Tämä siitä syystä, että kurssisisällöt opiskelutaitojen ohjauksen suhteen olivat suurelta osin samansuuntaiset sekä ammattikoululla että lukiolla, joten osa oppilaista suoritti kyseisen osion ammattikoulun puolella. Ne oppilaat, jotka suorittivat opi oppimaan – kurssin lukiolla kokivat sen sisällön pääosin myönteisenä. Eräs oppilas toi tämän seikan esille seuraavalla tavalla: ”Olihan se ihan hyvä kuulla niistäkin erilaisista opiskelutyyleistä, että mikä niistä vois ite olla.”

Päätimme myös ottaa uudelleen käyttöön kahta tutkintoa suorittavien opiskelijoiden huoltajille tarkoitetun vanhempainillan, jota joku vanhempi olikin kaivannut edellisenä syksynä. Tämä vanhempainilta pidetään nyt lukiolla ja sinne kutsutaan myös aikaisempina vuosina aloittaneet kaksoisopiskelijat huoltajineen. Näin pyrimme huomioimaan entistä paremmin myös oppilaiden kotiväen ohjaustyössä. Tämä tapahtuma nähtiin varsin hyödyllisenä molempien oppilaitosten näkökulmasta. Myös huoltajat kokivat tilaisuuden tarpeellisenä, mistä osoituksena oli heidän runsas osanotto. Opiskelijoita paikalla oli vain muutama, vaikka kutsu oli siis myös heille osoitettu. Tilaisuudessa tuli paljon tietoa myös lukion kaikille opettajille, jotka olivat paikalla saaden näin erinomaisen tilaisuuden perehtyä kokonaisvaltaisemmin kaksoistutkinnon kysymyksiin. Keskittyessään tietyn oppiaineen opetukseen opettaja näkee vain pienen

osan näiden oppilaiden opiskelusta kokonaisvaikutelman jäädessä hämäräksi. Kaikkien näiden seikkojen perusteella voitaneen siis sanoa tilaisuuden olleen varsin tarpeellinen.

Elokuussa 2006 koulun alkaessa uusien oppilaiden sopeutumista lukioon edesauttavat ryhmänohjaajat pitämässään ohjaustuokioissa sekä toisen vuosikurssin tutor – oppilaat. Tutorit ovat aikaisempinakin vuosina pitäneet uusille oppilaille toiminnallisen tuokion, jossa tavoitteena on ollut tutustuttaa kaikki toisiinsa ja saada me – hengen luominen alkuun. Ensimmäisen jakson kuluessa rehtori haastattelee kaikki uudet oppilaat, jonka seurauksena yhteydenpito myös rehtoriin on tullut luontevaksi ja oppilaille helpommaksi. Ryhmänohjaajat suorittavat vastaavanlaisen haastattelun seuraavana keväänä ensimmäisen lukiovuoden ollessa yli puolivälissä. Nämä koulun aloittamisvaiheeseen liittyvät käytännöt ovat osoittautuneet koulussamme hyviksi ja säilyttämisen arvoisiksi.

6 YHTEISTYÖN TULEVAISUUDEN NÄKÖKULMIA

Ohjaustyön kehittäminen koulutuksen nivelvaiheissa vaatii useiden ohjaustyöhön sitoutuneiden henkilöiden luottamuksellista yhteistyötä. Yksittäinen oppilaanohjaaja tai toisella asteella opinto-ohjaaja ei kykene suoriutumaan tästäkään tehtävästä yksin. Moniammatillisen yhteistyöverkoston hyödyntäminen sekä katkeamaton yhteydenpito oppilaiden huoltajien kanssa tarjoavat nivelvaiheen ohjauksen kehittämislle erinomaiset lähtökohdat. Viitasaarella olemme mielestäni edistyneet tässä suhteessa edellisiin vuosiin verrattuna. Yhteistyö koulujen välillä on selvästi lisääntynyt ja varsinkin lukiossa vasta muutamia vuosia kokoontuneen opiskelijahuoltoryhmän tuoma tuki on koitunut oppilaan parhaaksi.

On selvää, että tämänsuuntainen yhteistyö tulee edelleen lisääntymään Viitasaarella perusopetuksen ja koko toisen asteen koulutuksen välillä. Tätä ajatusta tukee myös suunnitelma lukion siirtymisestä yläasteen yhteyteen näillä näkyvillä vuonna 2011. Tällöin sekä perusaste, lukio että ammatillinen toinen aste sijaitsevat lähes samalla alueella muodostaen yhtenäisen koulukeskuksen. Oppilaitosten keskittymällä pystymme entistä paremmin mielestäni vastaamaan myös lainsäädännössä mainittuun veloitteeseen tarjota laadukkaita ja mahdollisimman monipuolisia koulutuspalveluita oppilaille. Vuoden 1999 alusta opiskelijalla on toisella asteella nimittäin ollut mahdollisuus rakentaa opintojensa sisältö haluamallaan tavalla tarjolla olevista mahdollisuuksista. Tähän haasteeseen olemmekin tarttuneet tarjoamalla jo kymmenen vuoden ajan oppilaille mahdollisuutta suorittaa ylioppilastutkinto ammatillisen tutkinnon lisäksi. Yhteistyötä tehostamalla pystymme myös turvaamaan kaikille peruskoulusta valmistuneille paikan toisen asteen koulutuksen piirissä, vaikkakin tämä toteutuu paikkakunnallamme täydellisesti tällä hetkellä. Asia on kuitenkin hyvin merkittävä, sillä kuten Volanen (2005) kirjoittamassaan raportissa mainitsee ikäluokkien pienessä ja suurten ikäluokkien siirtyessä eläkeikään on huolellisesti varmistettava, että yksikään peruskoulusta valmistunut ei jää vaille toisen asteen koulutuspaikkaa.

Pääasiallisena tavoitteena hankkeessani oli luoda peruskoulun ja lukion välille toimivat tiedonsiirtokäytännöt, joiden ansiosta oppilaan siirtyminen toiselle asteelle sujuisi ilman ongelmia ja oppilaan olisi helppoa aloittaa opiskelu uudessa paikassa vastuun ja vapauden lisääntyessä. Se, kuinka hyvin tässä onnistuimme paikkakunnallamme jää nähtäväksi hieman myöhempään ajankohtaan, koska tavoitteeseen tähtäävät toteuttamamme käytänteet teimme vasta ensimmäistä kertaa. Oppilaan näkökulmasta katsottuna konkreettista muutosta entiseen ei ole paljoakaan havaittavissa. Näkyvin muutos liittyy varmasti opintojen alkuvaiheeseen, jolloin opiskelijat liittyvät lukiolaisten opiskeluryhmiin matematiikan johdantokurssin ja opinto-ohjauksen orientaatiokurssin myötä. Tekemiemme havaintojen mukaan kokemukset ovat kuitenkin olleet pääosin myönteisiä ja aiomme ehdottomasti jatkaa lähes kaikkia käytänteitä seuraavallakin lukuvuodella. Opettajien kannalta muutos on ollut ehkä näkyvämpää; yhteistyö esim. yläasteen opettajien kanssa on lisääntynyt ja tullut systemaattisemmaksi. Sekä yläasteella että lukion puolella olemme nyt enemmän tietoisia siitä, mihin asioihin tulisi kiinnittää huomiota oppilaan siirtyessä yläasteelta eteenpäin. Suunnitelmallisempi ja kokonaisvaltaisempi peruskoulunsa päättävän nuoren lukioon siirtymistä tukeva suunnitelma on tarkoitettu ennen kaikkea oppilaan tilanteen auttamiseksi. Samalla siitä hyötyvät opettajat ja muu ohjaushenkilöstö sekä yläasteen että lukion puolella. Yläasteen puolella havaituista ongelmista ja toteutetuista tukitoimista on hyödyllistä siirtää tieto oppilaan mukana toiselle asteelle. Näin

toimimalla vältytään turhalta työltä ja oppilaan on tässä suhteessa helpompaa sopeutua oppilaitoksessa opiskeluun. Paras ajankohta tiedonsiirrolle on kokemuksiemme mukaan 9. luokan loppukevät sekä lukion puolella alkusyksy. Oppilaan mahdolliset ongelmat eivät suinkaan aina tule heti opintojen alkaessa esille, vaan myöhemmässä vaiheessa ensimmäisen opintovuoden aikana. Tästä syystä mahdolliset tukitoimet tulevat ajankohtaisiksi eri vaiheissa riippuen oppilaan tilanteesta.

Myös lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyö on lisääntynyt siten, että opettajat aikaisempaa huomattavasti runsaslukuisemmin ovat olleet mukana suunnittelemassa kaksoistutkintoa suorittavien opiskelijoiden opiskelua ja heillä on entistä kokonaisvaltaisempi käsitys siitä, mitä kaikkea tulee jo opintojen suunnitteluvaiheessa ottaa huomioon kahta tutkintoa suorittavien opiskelijoiden kohdalla. Kaksoistutkintojen suorittaminen on paikkakunnallamme suosittua, joten haluamme tulevinakin vuosina varmistaa oppilaiden mahdollisuuden valita kyseinen opiskelumuoto vähintään samoilla edellytyksillä kuin tähän mennessä. Tämä vaatii kuitenkin toimintatapojen jatkuvaa arviointia sekä opiskelijoiden menestymisen ja toisen asteen koulutuksen jälkeisten vaiheiden seuranta.

LÄHTEET

- Juntunen, M. 2004. kehityshanke Viitasaaren kilpailukyvyn lisäämiseksi. Jyväskylän aikuiskoulutus. Johtamisen erikoisammattitutkinto.
- Karjalainen, M. ja Kasurinen, H. Johtopäätökset ja kehittämissuositukset. Teoksessa M. Karjalainen ja H. Kasurinen (toim.) Ohjauksen toimintakulttuurin muutos alueellisessa yhteistyössä. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämishankkeen raportti. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 31.
- Kasurinen, H. 2004. Ohjauksen järjestäminen oppilaitoksessa. Teoksessa H. Kasurinen (toim.) Ohjausta opintoihin ja elämään. Vammalan Kirjapaino Oy.
- Koskinen T. (toim.) Saattaen omille teilleen. Kokemuksia siirtymätyöskentelyn haasteista ja mahdollisuuksista. HAMK Ammatillisen opettajakorkeakoulun julkaisuja 6/2005. Hämeenlinna 2005
- Lukion opetussuunnitelman perusteet. 2003. Opetushallitus: Vantaan kirjapaino Oy.
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M., Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa. Helsinki: Opetushallitus Opetusministeriö. 2003. Vuosien 2003 – 2008 koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma. Helsinki.
- Nurmi, J-E. 1995. Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korkiakangas, H. Lyytinen (toim.) Näkökulmia kehityspsykologiaan. Porvoo: WSOY.
- Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:33.
- Opetusministeriö. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Saatavana www – muodossa: <URL:<http://www.minedu.fi/julkaisut/koulutus/2005/tr33/tr33.pdf>
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2004.
- Tilastokeskus 2005. Sijoittumispalvelut.
- <http://www.stat.fi/tilastot/koulutus/koulutukseen> hakeutuminen 2005
- Vilkko - Riihelä, A. & Laine, V. 2005. Mielen maailma 2. Kehityspsykologia. WSOY
- Volanen, M.V. 2005. Opiskeleva Pohjoinen Keski-Suomi. Toisen asteen koulutuksen alueellinen kehittäminen. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 22.